

LØGMANSRÖÐAN 1995

Inngangur

Ólavsøkan í ár er við eitt vegamót í tingsögu Føroya.

Higartil hevur lögmaður í kunngerð kallað tingið saman til ólavsøkutings. Nú er staðfest í nýggju stýrisskipanarlógini, at tingið verður sett ólavsøkudag, og hetta er sostatt síðstu ferð, at lögmaður hevur kallað tingið saman á ólavsøku.

Gamal siður er, at lögtingsmenn, landsstýrismenn og prestar fara í skrudgongu úr lögtinginum í Havnar kirkju sum ein áminning um fyrstu kristniðanina úti á Tinganesi. Hetta er nú ásett í nýggju stýrisskipanarlógini.

Somuleiðis er tað siður, at lögmaður ber fram røðu í tinginum á ólavsøku, har sagt verður frá støduni og samfelagsligu gongdini, útlitunum og viðurskiftunum í samfelagnum. Hesin siður er nú eisini ásettur í stýrisskipanarlógini.

Áðrenn farið verður undir sjálva løgmanrøðuna skal eg vísa á, at tað, ið munnliga verður framborið í dag, er ein samandrátur av tí frágreiðing og fylgiskjølum, sum eru býtt út í tinginum.

Politiska gongdin

Síðani á ólavsøku í fjør eru stórar broytingar farnar fram á politiska økinum. Nýggj samgonga varð skipað 15. september í fjør millum Sambandsflokkinn, Javnaðarflokkinn, Verkamannafylkingina og Sjálvstýrissflokkinn.

Burðurin var tungur, stríltið gekst at skipa samgongu, ymiskir møguleikar vóru royndir, men hendan gjørdist samgongan, og eg eri sannfjórður um, at sum umstøðurnar tá vóru, var hetta einasti veruleikakendi møguleikin.

Samgonguskjalið millum hesar fyrrar flokkar setti tí nýggja kós út í kortið við tí arbeiðssetningi at føra landspolitikk og venda risastóru afturgongdini til framgongd.

Hóast politisku brotasjógvarnir til tíðir hava verið stórir, og hóast áralagið hjá samgonguni ikki altíð hevur verið sum í ólavsøkuróðri, so hevur tað eydnað at vinna upp land, tí búskaparlíga og samfelagsliga afturgongdin er nú vend til framgongd, sjálvt um talan enn ikki er um nóg skjóta og stóra framgongd. Men betri áralag er neyðugt, tí tørvandi áralag minkar um ferðina og sjógóðskuna, tað vóru teir gomlu greiðir um.

Ætli mær ikki at lýsa gongdina í samfelagnum, áðrenn henda samgonga tók við, hóast løgmanrøðan í fjør ongantíð varð viðgjørð á tingi, men bert tríva í nøkur mál.

Samfelagið undan hesi samgongu var so ruddiliga farið á húsagang. Úrslitið av seinasta vali vísti greitt, at sambandsflokkurin átti at taka við politisku leiðslu landsins. Saman við hinum samgonguflokkunum eru ítøkilig stig tikin til loysn av politisku avbjóðingunum, og eg skal heita á allar góðar kreftir um at standa saman í stríðnum fyri at fáa samfelag okkara aftur á beina kós.

Tað harmar meg, at síðan samgongan tók við, hava lögtingsmenn nýtt nógva tíð og orku til farin mál, sum hava elvt til nýggjar trupulleikar, í staðin fyri at nýta orkuna til at loysa teir trupulleikar, vit longu vóru í.

Bankamálið er eitt gott dømi. Frá byrjan havi eg sjálvur tvíhildið um, at hetta er eitt felagsmál, og at tað eigur at verða loyst sum slíkt. Hóast tað eydnaðist at fáa henda spurning á dagsskránni undir samráðingunum við donsku stjórnina í november í fjør, fekk hetta sjónarmið ikki nóg dýgga undirtøku í fyrstu atløgu. Hetta gjørdi, at kravið um, at danir skuldu átaka sær sín part av kostnaðinum av hesum felagsmáli, ikki varð sett fram við nóg nógvari styrki. Nú eru íbetur útlit til, at røddir úr øllum føroyskum flokkum alment taka undir við hesum sjónarmiði.

Tað er neyðugt at skilja, at ikki sømir seg føroyskum politikarum at gera ósaklig álop á danir – ella føra fram ógrundaðar skuldsetingar ímóti teimum. Vit eiga á ongan hátt at krúpa undan ábyrgdini av okkara egnu mistøkum. Tað er Føroya fólk, sum hevur valt føroyskar politikkarar at stýra landinum. Vit, sum hava fingið hetta álit frá føroyingum, eiga at vera á varðhaldi, og vit hava sostatt hovudsábyrgdina av teimum avleiðingum, sum standast av vánaligari politiskari leiðslu.

Vit eiga at hava í huga, at danir vóru til reiðar at leggja einar fýra milliardir út fyri okkara mistøk – umframt tær trýggjar milliardirnar til bankabjargingina, sum danir eftir míni bestu sannføring sjálvir eiga at gjalda meginpartin av.

Eisini má ein seta spurningin, um danir ikki longu er slopnir undan hesi ábyrgd, tí undanfarin landsstýri og samgongur hava samráðst og skrivað undir skeivar avtalur.

Eitt annað týðandi mál er viðurskiptini við ES. Í dag ivast eingin í, at okkara handilsavtala við ES er ikki nóg góð. Slíkt nervar á ongan hátt ES; men tað kemur okkum sjálvum aftur um brekku.

Eisini her varð víst á tað neyðuga í konstruktivum politikki, sum krevst fyri at gera Føroyar kappingarførar við onnur lond. Tá tað snýr seg um viðurskiptini við ES, mega føroyskir politikkarar fram um alt hava fyriminirnar fyri fólk og samfelag okkara fyri eyga. Føroyskir politikkarar hava ikki hugsað um fyriminirnar fyri føroyska samfelagið og føroyska fólkið, tí um somu tíð hevur hópurin av føroyingum av sínum eitingum um búsett seg í ES-londum.

Vælvítandi, at nýggja stýrisskipanarlógin setur stór krøv til lögting, landsstýri og umsiting, setti samgongan sær sum endamál at styrkja réttartrygdina, at skapa nýggj arbeiðspláss, at røkja fiskastovnamnar, at bøta um marknaðarviðurskipti sum heild, at fáa lønsemi aftur í vinnuna, at skapa nýggj arbeiðspláss, at lækka skattatrystið, at bøta um trupulleikarnar hjá sethúsaeigarum v.m.

Ein stórur partur av hesum setningi er longu farin í gongd og verður nú lagaður til tær broytingar og krøv, sum nýggja stýrisskipanin førir við sær. Hesar broytingar eru nærri umrøddar undir hvørjum málsøki sær.

Stýrisskipanin

Stýrisskipanarlógin er ein staðfesting av gomlum síðum samstundis sum hon hevur víðfevnandi broytingar við sær.

Umframt stýrisskipanarlógina verður eisini nýggi tingskipan tikin í nýtslu. Broytingarnar fara sostatt fram bæði innantings, millum tingið og landsstýrið og í landsstýrinum.

Nýggja stýrisskipanarlógin fær gildi í tveimum stigum. Á ólavsøku í fjør var lógin samtykt og lýst, í ár er skilnaðurin millum lögting og landsstýri komin í gildi, og á ólavsøku næsta ár koma reglurnar um ráðharrastýri í gildi.

Sostatt fáa lögting og landsstýri víðkaðar heimildir. Rættur og skyldur eru nú nærri tilskilaðar í lóg, og politiskt er ábyrgdin lögð. Tingarbeiðið verður nú betur skipað. Skilnaðurin millum samgongu og andstöðu er minkaður, nú ið mál er samtykt, um meiriluti ikki er ímóti.

Nýggja stýrisskipanin er við til at byggja brúgv millum samgongu og andstöðu í lögtinginum, meðan lögting og landsstýri eru skilað sundur. Somuleiðis er javnvág nú millum lögting og landsstýri. Lögtingið kann nú til eina og hvørja tíð seta fram misálit á landsstýrið, og lögmaður harafturfóti kann skriva út nýval, nær tað skal vera, uttan lögtingsins samtykki.

Nýggja stýrisskipanin setur stór krøv til hvønn landsstýrismann, sum næsta ár skal taka fulla ábyrgd av sínum málsøki.

Hetta setur eisini stór krøv til umsitingina, og hesum er eisini byrgt upp fyri í samgonguskjalinum. Har er ásett, at serfrøðingar skulu kanna út í æsir allan almenna sektorin, og at umsitingin verður lagað til broyt-

ingarnar í nýggju stýrisskipanarlógini og styrkt m.a. við atliti at bøta um rættartrygdina.

Fyrirreikingarnar til ráðharrastýri eru longu byrjaðar, og stjóri er settur at standa fyri at umskipa umsitingina til ráðharrastýri.

Samvinna við donsku stjórnina

Felagslýsingin millum landsstýrið og donsku stjórnina 17. november í fjør var eitt stórt framstig sammett við avtalurnar frammanundan. Fyri fyrstu ferð hevði avtalan skap sum felagslýsing millum javnbjódís partar heldur enn aftur ein treytað avtala fyri at fáa landskassalánini endurfíggað.

Fyri tað næsta er felagslýsingin soleiðis háttað, at tær treytir føroyingar binda seg til at ganga undir, mest eru til fyrimuns fyri okkum at endurreisa búskapin her á landi og fáa tað, sum fór skeivt í áttatiárunum, aftur á beint.

Høvuðspartarnir í felagslýsingini eru, at landsstýrið fær tilsøgn um endurfígging av teimum lánnum, sum falla til gjaldingar við 6 ára standandi lánnum til somu treytir, sum danska stjórnin sjálf fær. Eisini er danska stjórnin sinnad at stuðla ætlanum at varðveita arbeiðspláss ella skipa nýggj.

Felagslýsingin tryggjar sær, at ein ábyrgdarfullur fíggar- og fiskivinnupolitikkur verður førdur. Í fíggarpolitikkinum verður lagdur dentur á at avmarka undirskotini á fíggarlógini og at fremja bygnaðarbroytingar í almennu fyrisitingini.

Fiskivinnupolitikkurin má byggjast á vísindaliga grundaðar skipanir, sum løyva fiskastovnunum aftur at vaxa upp á eitt stóði, sum tryggjar, at tann óvissa, sum altíð verður í fiskiveiðu, verður so lítil sum møguligt.

Somuleiðis koma nú føroyskar vinnufyrirtekur undir fleiri vinnustuðulsskipanir. Lunnar vórðu lagdir undir Framtaksgrunnin, sum uttan iva verður eitt týðandi amboð at varðveita og útvega nýggj arbeiðspláss í Føroyum.

Áhugin hjá donsku stjórnini fyri eini oljuvinnu og hjá donskum fyrirtekum at vera við, eru tær kappingarførar, kemur eisini fram í avtaluni. Hesir móguleikar styrkja støðu Føroya munandi í samráðingum við Danmark.

Til samráðingarnar seinasta ár gjörði landsstýrið greitt, at danir áttu fíggarligu ábyrgdina av tí partinum av skuldini, sum viðvíkur endurfíggingini av bankunum, sum greitt er eitt felagsmál. Danir vóru tó ikki til reiða til hetta í fjør.

Næsta samráðingarmøtið í september verður nú fyririkað. Avtalan millum Føroyar og Danmark fer at halda fram sum ein javnbjódís avtala, sum leggur dent á at letta um búskaparliga trýstið á borgaran.

Umráðandi fyri at fáa eitt gott samráðingarúrslit í september er, at politisk semja – og helst so breið sum møguligt – fæst á lögtingi um ein ábyrgdarfullan fíggar- og fiskivinnupolitikk. Fæst ikki semja, verður ógvuliga torført at betra avtalurnar og vinna álit í úrheiminum, sum móguliga kundi keypt føroysk lánsbrøv.

Ákæran um, at vinnulívið í Føroyum er týnt eftir einari danskari meginætlan, er burturvið. Hetta verður serliga ført fram av ávísium pørtum av vinnulívinum, sum hevur verið gjøgnum tyngjandi trotabúarviðgerð ella skuldarsaneringar.

Veruleikin er, at eitt ógvusligt upptak mátti fremjast frá umleið 1990 og frameftir. Tað var eyðsæð, at føroyskir politiskir myndugleikar ikki megnaðu hetta upptak, og tí noyddust ríkismyndugleikarnir at umhugsa, hvat ið gerast skuldi.

Danska umsitingin er vælskipað, einki verður gjørt uttan at tað er væl fyririkað á embætismanna og politiskum stigi. Føroysku megin var lítið og einki fyririkað, tí sær tað út sum um danir høvdu eina ætlan, men vit onga, um hvat mátti gerast í ógvusligu búskaparkreppuni, sum tók seg upp í 1990.

Það merkir tó ikki, at danskir myndugleikar ikki kunnu hava síni serligu áhugamál at røkja ella gera mistøk. Í so máta eru teir neyvan øðrvísi enn vit. Það er greitt komið fram, at danskir myndugleikar vilja heldur enn fegnir, at føroyskir myndugleikar sjálvir taka ábyrgdina av førða politikkinum.

Viðurskiptini Føroya og Danmarkar millum seinastu tíðina hava verið heldur spent. Uppruddingararbeiðið aftan á áttatiárin, t.d. avtalan um kanning av bankamálinum, hevur tarnað og seinkað tí natúrliga samstarvinum, sum má vera við dansku stjórnina.

Ein orsök til hesi viðurskipti er helst tann, at føroyskir politikarar, føroyska umsitingin og føroyingar sum heild eru væl kunnaðir um dansk viðurskipti. Harafturímóti hevur tað ofta víst seg, at danskir myndugleikar mangan hava verið ov lítið kunnaðir um føroysk viðurskipti.

Landsstýrið setti sær fyri at bøta um hetta. Tað tykist sum um danir sjálvir eru varugir við hetta, og tað sæst aftur í teimum nógvu almennu vitjanunum úr Danmark seinasta árið. Forsætismálaráðharrin Poul Nyrup Rasmussen var her í oktober í fjør, síðani komu uttanríkisráðharrin Niels Helveg Petersen, løgsmálaráðharrin Bjørn Westh, búskaparmálaráðharrin Marianne Jelved, formansskapur Fólkatingsins og síðst og ikki minst Margreta drottning. Tað er at vóna, at hesar vitjanir fara at bera ávøkst til gagns fyri fatanina landanna millum.

Eg fari nú í stuttum at viðgera tey málsøki, sum eru tilevnað av teimum einstøku landsstýrismomunum, og sum eru lýst í frágreiðingini og fylgiskjølunum.

Fíggar- og búskaparmál

Føroyski búskapurin er nú í framgongd, og hóast tað ikki beinleiðis ber til at tosa um stóra framgongd, so hevur hann stabiliserað seg.

Hetta hevur havt við sær, at búskapurin er blivin tryggari. Fólkaflýtingin er av somu orsök minkað, hóast nýtslan og virkseimið eru vaksin nakað.

Lønarátgjaldingar fyrra hálvár í ár vóru 2% hægri enn fyrra hálvár í 1994. Myndin er munandi broytt, tí nú hava flestu vinnugreindir framgongd.

Tað er fyrst og fremst innan fiskiskap, at vøxturin munar. Lønarátgjaldingar í fiskivinnuni eru 23 mió. kr. ella 10% hægri enn sama tíðarskeið í fjør. Men eisini í øðrum vinnum er ávísur vøxtur, eitt nú skipasmíðjur (+20%), framleiðsla annars (+70%), bygging (+3%), gistihús (+9% 5), sjóflutningur (+4%), flutningur annars (+8%), vinnuligar tænastur (+11%). Verulig minking sæst mest innan figging og trygging.

At virkseimið er vaksið sæst aftur í innflutninginum, ið hækkaði umleið 13% tíðarskeiðið januar-apríl í ár í mun til sama tíðarskeið í fjør. Meira byggitilfar, maskinur og ønnur útgerð verða innflutt; men bólkurin "til aðra framleiðslu", sum annars vaks í innflutningi til mars í ár, hevur 7% í afturgongd, tá ið tøluni fyri apríl verða tald við.

Innflutningurin av nýtsluvørum er vaksin góð 15%, og tað bendir á eitt ávíst álit á framtíðina. Tað sama kann sigast um innflutning av bilum (+435%). Stóra avgjaldslækkingin, i framd varð í vár, hevur sjálvandi havt stóra ávirkan, men innflutningurin tykist halda seg rættiliga høgt, uml. 6-8 mió. kr. um mánaðin.

Innflutningurin fyrra hálvár í ár verður umleið 825 mió. kr. móttvegis 727 mió. kr. fyrra hálvár 1994.

Útflutningurin fyri jan.-juni er minkaður nakað sammett við í fjør. Frá 982 mió. kr. til 924 mió. kr. Fallið stendst fyrst og fremst av, at útflutningurin av rækjum fall úr 142 mió. kr. niður í 91 mió. kr. og av ísaðum laks úr 158 mió. kr. niður í 97 mió. kr. Tað verður tó met, at falli í laksaútflutninginum ikki verður so stórt, sum fyrra hálvár gevur ábendingar um.

Í útflutninginum hevur í høvuðsheitum lítil og ongin vøxtur verið í prísunum samanborið við lágu prísirnar í 1994.

Handilsjavnin fer væntandi at hava knappar 4000 mió. kr. í avlopi í ár. Innflutningurin vaks umleið 100 mió. kr. meðan útflutningurin versnaði 58 mió. kr. Roknað um til alt árið, so versnar handilsjavnin úr 500 mió. kr. niður í 200 mió. kr. Roknast kann við, at laksauútflutningurin seinna hálvár er undirmettur, so tá avtornar verður avlopið á handilsjavnanum helst 300-400 mió. kr.

Gjaldsjavnin fyri 1994 fekk eitt sera stórt avlop, eina góða milliard, hóast handilsjavnin versnaði knappar 200 mió. kr. í mun til 1993. Orsøkin er ein hafi í teim sonevndu óskrásetiligu postunum, fyrst og fremst í rentunum til útlandið, og helst eisini í útreiðslunum til ferðing uttanlands. Eisini ávirkar tað gjaldsjavnan, at fólk við stórrari skuld flyta av landinum.

Torført er at meta um gjaldsjavnaavlopið fyri 1995: men neyvan fer tað niður um 500 mió. kr. Sum gongdin frá 1993 til 1994 er, so nýtist broytingin í gjaldsjavnanum ikki at fylgja broytingini í handilsjavnanum. Hinvegin er gjaldsjavnaavlopið í 1994 so mikið stórt, at ein illa kann hugsa sær, at viðurskiiftini í 1995 kunnu elva til, at gjaldsjavnaavloðið í 1995 fer niður um 500 mió. kr.

Eftir nøkur ár við stórum halli á lógtingsfíggarlógini sær tað nú út til, at tamarhald er fingið á støðuni, og at javnvág er í eygsjón.

Inntøkur landskassans hækka væntandi nakað. Serliga skattainntøkurnar fara óivað at geva góðar 50 mió. kr. meira enn mett. Útreiðslurnar standa við.

Landsstýrið hevur sett sær fyri at nutfmansgera fíggarstýringina við tí fyri eyga, at meira fæst burtur úr avmarkaðu peningánøgðini í landskassanum. Nýggja stýrisskipanarlógin setir stór krøv til tann einstaka landsstýrismannin, sum formliga fær fulla ábyrgd av og ræði á játtanunum fyri síni málsøki.

Arbeiðið verður skipað í tveimum pørtum. Í fyrra parti verður farið yvir til nýggja játtanarskipan v.m. og seinni partur verður at nutfmansgeera og tillaga edv-skipanina til krøvini.

Við nýggju játtanarskipanini verður farið til meginreglurnar í tí skipan, sum verður nýtt í Danmark viðvíkjandi uppseting av fíggarlóg, krøvum til lýsing og útgreinan av játtanum. Neyvar reglur verða gjørdar fyri heimildir og skyldur hjá fyrisitingini í sambandi við umsiting av játtanum.

Tann nýggja játtanarskipanin fer at geva lógtinginum eitt gott grundarlag fyri eftirliti við, um fyrisitingin virkar sambært teimum avgerðum, sum liggja aftan fyri samtyktu fíggarlógina, eins og ábyrgd kann betur staðfestast. Longu nú verða gjørdar broytingar til fíggarlógina m.a. at bólka rakstrarstøð og seta upp meira einsháttaði fylgiskjøl. Vónandi er alt fingið frá hondini í 1997.

Av teimum lógarbroytingum og lógum, umfamt ter av tekniskum og umsitingarligum slagi, sum eru samtyktar síðan sitandi landsstýrið tók við, kunnu m.a. nevast:

- frádrátturin hjá pensjónistum hækkaður
- marginals-katturin lækkaður
- ferðafrádrátturin í gildi aftur í broyttum líki
- fíggarogrogaravgjaldið lækkaði úr 1,9% til 0,65%
- rentuskatturin hækkaði úr 22% til 35%
- frádráttur fyri viðlíkahald av egnum húsum og egnum akfari
- partafelagsskatturin hækkaði úr 22% upp í 27%
- skrásetingargjaldið av akfórum lækkaði
- frádráttarrætturin fyri nýggj veðhald fellur burtur
- innkrevjingin av mv-g-efürstøðum styrkt
- rentufrádrátturin hækkaður

Av atlaðum lógarbroytingum og lógum, sum væntandi verða lagdar fram í hesi tingsetu, kunnu m.a. nevast:

- frádrátturinn hjá pensjónistum hækkast
- telefonfrádrátturinn hjá langfarafiskimonnum
- frígoymslur/fríhavnir
- hjúnabandsstøðan oonga skattliga ávirkan
- skattalógin gerast einfaldari
- kumulativa skattaskipanin endurskoðað
- styrktan kærustovn í skattamálum evt. samskipan

Lánskskuld landskassan var í 1988 490 mió. kr. Í 1994 var skuldin 6.410 mió. kr. t.v.s. at eftir seks árum er skuldin vaksin nærum 6 milliardir. Gongdin avmyndar, at landskassin hevur yvirtikið privata skuld við veðhaldsútleggum og kapitalinnskotum í bankaskipanina, men eisini stórt hall á leypanði rakstri landskassans.

Við verandi fortreytum kann landskassans skuld við árslok 1998 metast at fara at verða 7.110 mió. kr.

Landskassaskuldin, saman við aðrari almennari skuld, er so stór, at hon er ein stór avbjóðing til føroyskan búskapar- og fíggarpolitikk tey næstu árin.

Rentuútreiðslurnar, sum í 1988 vóru 47 mió. kr. vóru í 1994 467 mió. kr. verða væntandi 560 mió. kr. í 1998. Tær eru nú meira enn 20% á lögtingsfíggarlógini.

Eftir avtaluni við dansku stjórnina verða landskassans lán uttan fyri Føroyar endurfíggað við ríkislánum, sum eru avdráttarfrí í 6 ár frá tí, at endurfíggingarlánið verður upptikið. Hin fíggingartørvin, t.v.s. hallið á fíggarlógini og endurfígging í Føroyum, skal landsstýrið útvega.

Landsbankin seldi í des. 1994 og jan. 1995 landskassalánsbrøv fyri 260 mió. kr. í navnavirði. Sølun gekk betur enn væntað. Við hesum varð prógvað, at tað ber til at fígga ein tørv hjá landskassanum á henda hátt.

Endurfíggingaravtalan við dansku stjórnina og tann førði fíggarpolitikkurin eftir at álvarsliga kreppan byrjaði, hava givið tað kredittvirði, sum var neyðugt, fyri at lántøka kundi koma í lag.

Landsstýrið rindar eina meirrentu fyri brævalánið, sammett við ríkislán við somu lánstíð. Tey fyrstu lánsbrøvini vórðu seld fyri 2,25% í meirrentu; men av tí at sølan gekk betur enn væntað, vórðu tey seinastu seld fyri 1,9% í meirrentu. Meirrentan er síðani lækkað til 1,72%.

Mett verður, at tað ber til at útvega tann neyðuga peningin til at nøkta fíggingartørvin í 1995 við lánsbrævasølu, men óivað við somu meirrentu, orsakað av avtalubygnaðinum. Tað, sum eftir er av árinum, skal seljast fyri einar 170 mió. kr. aftrat.

Nógvur peningur skal útvegast við lánsbrævasølu næstu árin. Seljast skulu fyri 2.400 mió. kr. til 1998. Stívar 400 mió. kr. til at endurfígga gomul lán í Føroyum, uml. 400 mió. kr. til samanløgð hall á fíggarlógini, um 300 mió. kr. í lánsveitingum til almennar grunnar til endurfígging av lánnum og 1.300 mió. kr. til afturgjalding av lánsbrøvum, tí tey hava so stutta lánstíð.

Landsstýrið ásannar, at endurfíggingaravtalan við dansku stjórnina hevur bindingar. Her verður serliga hugsað um lánsbrævasøluna og møguleikarnar at lækka allan rentukostnaðin. Notat er sent dansku stjórnini, sum viðger hendan spurningin.

Føroya Banki er nú ein tryggur banki. Landsstýrið eigur størri virði í fíggingargrunninum frá 1992, sum eigur Føroya Banka. Hesi virði fara, sum frá líður, at gerast sjónligari og at koma landskassanum og skattgjaldaranum til góðar.

Sparikassarnir hava verið sterkir í hesum krepputíðum, og hava saman við banka, Húsálansgrunninum og landsstýrinum medvirkað til sethúsaloysnir fyri at lætta um hjá skuldartyngdum húsarhaldum.

Hagtøl vísa, at búskaparliga virkseinið er komið á botn, og hevur í eina tíð hidlið sær á einum lágum støði.

Ein tryggur búskaparligur vøkstur kemur, tá ið fiskastovnarnir eru komnir so mikið fyri seg aftur, at teir kunnu geeva hægri veiðu, enn í dag.

Nógvar fyrirøkur hava fingið skuld eftirgívna, og í hesum liggur ein møguleiki fyri vøkstri, tá ið virkini aftur tora at seta pening av til viðlíkahald og fløgur.

Gjaldførið hjá peningastovnunum er sera gott. Um vágafúsar kapitalur er tøkur, so ber til at fígga ein búskaparliga vøkstur.

Tryggingarnar hava megnað at staðið ímóti stóru búskaparligu afturgongdini. Tær hava verið fíggarliga sterkar og hava dugað at lagað seg til fallandi inntøkur.

Tey komandi árin verða neyvan merkt av stórvegis framgongd, hóast tey stóru bakkøstini eru farin aftur um bak. Um livikørini í Føroyum skulu batna, og tað er neyðugt, má tað annaðhvørt koma frá nýggjum virksemi uttan fyri fiskivinnuna ella frá skattalætta, sum helst bert kann fáast til vega eftir samráðingarnar við dansku stjórnina í heyst.

Fiskivinna

Orðaskiftið um føroyska fiskivinnu er endað í tvídrátti um kvotur, handilsligar ella ikki, og um stovns- metingar. Hetta dregur eygað frá tí veruliga spurninginum: Hvussu fáa vit skipað fiskiflota, virking og sølu soleiðis, at fiskivinna virkar undir marknaðarbúskaparligum treytum og vinnur nóg nógvarn pening at svara hvørjum sítt, geva fólkinum í fiskivinnuni eina rímliga úrtøku og trygg arbeiðspláss um alt landið.

Búskaparliga støðan í fiskivinnuni er vánalig. Størsta fiskasølan er júst endurskipað við nýggjum kapitali, flakavirkisvinnan liggur sera tungt í sjónum, og heimaflotin yvirlivir bert við fløgustuðli og lønarstuðli til fiskimenn. Tað er veruleikin, sum politisk støða má takast til.

Útrokningarnar vísa í dag, at øktar kvotur ella veiða eru ikki nóg mikið at tryggja búskaparliga javnvág. Tá stovnarnir aftur eru komnir á eitt nøktandi støði, verða kvoturnar av toski, hýsu, upsa og kongafiski væntandi uml. 100.000 tons. Kvotan, sum lögtingið ásetti fyri hesi fiskasløg í mai í ár er uml. 75.000 tons. Verða 100.000 tons frá teimum uppafsturbygdu stovnunum býtt eftir galdandi lóg til tey skip, sum eru í flotanum, og skipini annars fiska sum vant av ókvoteraðum fiskasløgum, so verður við galdandi prísnum alt ov lítið í part hjá øllum skipaflotanum oman fyri 100 tons.

Av búskaparligum orsökum verður tí, um talið av fiskiførum omanfyrir 100 tons verður óbroytt, eitt trýst at økja kvoturnar meira enn stovnarnir tola.

Meinbogin hjá flakavirkisvinnuni er, at rakstraravlopið er einki ella alt ov lítið, so meira rávøra loysir neyvan grundleggjandi trupulleikar.

Sostatt má orðaskiftið bendast burtur frá, hvussu stórar kvoturnar skulu vera í uppbyggingartíðini til at snúva seg um, hvussu veiði- og virkingarørka skulu laga seeg til rávørutilfeingið, tá stovnarnir eru bygdir uppafur.

Fiskiveiði

Bygnaðarnevndin, sum hevði umboð úr umsitingini og vinnuni, skeyt upp egnar handilskvotur, tí hon sá, at semja fekst ikki í lag í vinnuni ella politiskt, hvussu fiskiflotin kundi liva av tilfeinginum undir Føroyum.

Tí vísti nevndin á, at lata búskapin avgera røttu javnvágina millum tilfeingi og fiskiflota. Í tíðarskeiðinum við lágum kvotum, har stovnarnir kundu vaksa aftur, 1994-1998, skuldi fløgustuðulin varðveitast, síðani skuldi flotin hvíla í sær sjálvum.

Hóast nevndin ikki vildi úttala seg um, hvussu stórir flotin skuldi vera, so var greitt út frá teimum útrokningum, sum vóru í frágreiðingini, at flotin mátti tillaga seg í stórum.

Seinni er spurnatekin sett við, um fríur handil við kvotum loysir trupulleikarnar, so sum fiskivinnan er fyri. Búskaparliga sæð er eingin ivi um, at handilskvotur er ein góður háttur at laga fiskiflotan til tilfeingið. Kvotuskipanin gevur nýtslurættin til tær eindir, sum eeru best ríknar og kasta mest av sær. Hetta krevur, at frávikini frá vanligum marknaðartreytum í fiskivinnuni sum heild eru ikki ov stór.

Tað er eyðsæð, at føroyska virkisliðið og søluliðið sum nú er virka ikki undir vanligum marknaðarbúskaparligum viðurskiftum. Serliga hevur verið víst á prísásetingina á fiski. Har er tað enn so, at rúgvja ofta vinnur á dygd, ið hvussu so er fær dygdin ikki tann eykavinning, sum ein vælvirkandi marknaðarskipan átti at borið í sær. Sostatt kundu frítt sölubarar kvotur ført við sær, at rúgvuhugsanin stóð við.

Vísindaliga grundað MLV skal tryggja, at stovnarnir kundu byggjast upp aftur. Tá teir eru komnir í eina góða legu skal úrtøkan vera burðardygg. Vinnan harafturímóti heldur, at stovnarnir kunnu røkjast við tekniskum reguleringum uttan MLV og kvotur. Serliga hevur verið víst á eina vælgrundaða kassaskipan. Broytta gongdin hjá toski í ár sýnir tó avmarkingarnar í kassaskipanum.

Er MLV ásett, so mugu kvotur setast á og tá verður støðan skjótt tann, at so mugu kvoturnar eisini vera egnar og kunnu keypast og seljast. Hetta kom greitt fram í tilmælunum frá § 2 nevndini. Eingin ivi er tó um, at kvotaskipanin verður nógv lættari at umsita, um fiskiflotin er meira tillagaður. Tí ber til at umhugsa at eitt ovvara mark fyri fiskiflotanum - út frá búskaparligum grundum - verður ásett politiskt. Hetta er í roynd og veru gjørt bæði í lóg um stuðul til feskfiskafлотan fyri øll fiskifør omanfyri 20 tons og í lóg um vinnuligan fiskiskap fyri skip omanfyri 100 tons. Politiska málið átti at verið, at skip, sum ikki bera seg rakstrarliga, áttu at fækkast.

Almenni stuðulin til fiskivinnuna má leggjast um, so at allir tættir, sum stuðla ovurorku, verða tiknir burtur og bert teir, sum eru verulig inntøku trygd og sum stuðla menning og nýskapan, verða varðveittir. Tí má lógarverkið viðvíkjandi rakstrar- og lønarstuðli til fiskivinnuna, herundir inntøku trygdarlógirnar verða eftirkannað. Taðð kann føra við sær, at nøkur fiskifør bera seg ikki við ongum stuðli.

Verandi skipan av fiskiveiðuni gevur vinnuni stórar trupulleikar. Er politiskur vilji fyri, at MLV skal ásetast og hareftir kvotur, so er neyðugt, at vinnan og tey, sum eiga vinnutólini og fíggiarstovnarnir, verða spurð í samband við lógarbroytingarnar. Tað slepst tó ikki undan at staðfesta, at trupulleikarnir einamest stava frá, at ein ov stórir floti skal liva av avmarkaðum kvotum.

Lógaruppskot um kvotur fyri komandi kvotuár verður í dag lagt fyri tingið. Dentur er lagdur á at tryggja, at gýtingarstovnurin veksur aftur, so óvissan, sum altíð verður í fiskiskapi, verður so lítil sum gjørligt.

Vit hava verið so heppin, at náttúran seinastu tvey árin hevur verið okkum til vildar, nú tilgongdin av toski og hýsu, sum krevst fyri at stovnarnir kunnu vaksa, er økt. Náttúran hevur gjørt sítt og nú er tikið, at vit politikarar gera okkara á skilagóðan hátt, soleiðis at stovnarnir kunnu vaksa og veiðan kemur í tryggja legu.

Landsstýrið leggur dent á at varðveita sínámillum fiskiveiðuna á sama støði og vit eru við í royndunum at skipa fiskiskapin uttan fyri 200 fjórðingar, og royndir at menna møguleikarnar á hesum leiðum eru stuðlaðar.

Hesi tiltøk eiga at verða fram beinanvegin:

- at skipa eitt vælvirkandi fiskiveiðieftirlit, sum samtykt í lögtinginum og at fáa so væl undirbygdar stovnsmetingar sum gjørligt,
- at fáa eitt nýtt tilmæli frá serfrøðingum um, hvussu vit við broytingum í lóg um vinnuliga fiskivinnu tryggja karmarnar fyri at laga veiðiflotan til tilfeingið við at avseta størri part til egnar kvotur, so lættari verður at skifta um kvotur sínámillum. Úrslitið verður sent vinnuni til ummælis. Uppskot til lógarbroytingar verður lagt fram mánaðarskiftið august-september,
- lógargrundarlagið fyri minstuløn v.m. verður kannað í samband við ta frágreiðing, sum latast skal donsku stjórnini í september, og úrslitið verður sent vinnuni til ummælis, og
- at økja samstarvið við grannatjóðirnar í Norðuratlantshavi at fáa skipað viðurskifti á víðum havi, serliga eftir kongafiski og norðhavssild og tryggja okkum okkara rættvísa part av hesum stovnum.

Fiskivinna á landi

Rakstrarúrslitini hjá virkisliðinum eru sera vánalig. Vón er um at fáa meira virksemlu bygt á botnfiskastovnararnar undir Føroyum, so hvørt toska- og hýsustovnararnir eru bygdir upp aftur á eitt hóskandi støði. Møguleiki er eisini onnur rávøra, antin alternativ fiskasløg, innfluttur fiskur ella onnur rávøra, nýggj veiða sum t.d. kongafiskurin í Irmingarhavinum ella uppsjóvafiskasløg.

Nógv arbeiði er gjørt at kanna nýggjar møguleikar, og eg skal seinni koma aftur til tann vinnuframápolitikk, sum landsstýrið hevur lagt til rættis, serliga at stuðla nýggjum vinnum. Trupulleikin tykist vera, at ringt er hjá teimum, sum vilja fara undir nýtt virksemlu, at finna veg í møguleikunum sum eru og at fáa greinað verkætlanir, sum saman við almenna stuðlinum kann útvega egin- og bankafígging.

Landsstýrið fer at gera tað lættari at útvega sær tilfar um ta vitan, vit hava, at leggja dent á at stuðla royndum at virka størri part av fiski okkara. Størsta íkastið kann gerast norðhavssildin, sum mennir seg skjótt, og sum kom í stimum í føroyskan sjógv í maj-juni. Av óvissu støððuni um býtið av sildini fekk nótaflotin ikki lagt fiskiskapin so til rættis, at tað loysti seg at virka sildina til matna. Størri dentur verður lagdur á at stuðla royndum at fáa meira burtur úr hesum møguleika náttúran hevur borið okkum. Sildin og onnur alternativ og uppsjvar fiskasløg geva møguleikar fyri at fáa virksemlu í gongd um landið, usm kann geva okkum nýggj arbeiðspláss, sum okkum tørvar so dyggiliga.

Landsstýrið hevur tí sett í gongd útgreining av møguleikunum at gagnnýta norðhavssildina til matna og til fka nýtslu, ið ber í sær arbeiðskrevjandi handfaring og viðgerð. Henda útgreining og uppskot um, hvørjir tættir tørva nærri kanning, og møguleikarnir fyri at veita byrjunarstuðul, verða skjótt liðug.

Tað hevur stóran týðning, at vinnuvirki okkara standa seg í góðsku í kappingini við onnur lond og kunnu møta krøvunum frá teimum, vit selja til. Vinnan hevur ábyrgðina av, at hon lýkur krøvini, ið innaneftirlitið setur. Almennu myndugleikarnir skulu stuðla tilevningini av innaneftilittsskipanum, góðkenna tær og hava eftirlit við, at tær verða fylgdar. Dentur verður lagdur á at fremja hesa skipan, so vit í minsta lagi eru ájavnt við okkara kappingarneytar og helst fremri, tá tað ræður um góðsku.

Sjóvinna

Sjómanslógin frá 1988 eigur at verða endurskoðað. Arbeiði verður við at frá 1. januar 1996 skulu allir sjómenn verða læknakannaðir annaðhvørt ár, og reglur verða gjørdar fyri heilsutænastuna hjá sjómonnum. Bøtt verður eisini um arbeiðsumhvørvið umborð á handils- og fiskiskípum. FAS-skipanin er broytt og betrad, so fyrimumir við henni verða størri.

Alivinna

Bygnaðurin í alivinnuni er nógv broyttur seinastu árinu og er í tøttum samstarvi við vinnuna og fíggingarstovnar lagaður til tær fortreytir, sum eru í náttúruni við verandi tøkni. Hetta hevur bøtt um rakstur, minka um fellu av sjúku og umhvørvi og givið eina sunnari vinnu.

Trý tey seinastu árinu, 1993-95, hevur smoltframleiðslan fingið stuðul, og lógin fer úr gildi nú. Havbúnaðarfelagið hevur latið landsstýrinum tilfar um kappingarstøðuna hjá alivinnuni, sum verður viðgjørt í samband við komandi fígjarlóg. Ætlanin er at leggja lógaruppskot fyri tingið um endurgjald fyri fellu í alibrúkum, sum tað almenna og vinnan fígga í felag.

Nýggja kynsbótarstøðin í Skopun gevur vónandi møguleikar at økja um kappingarførið í alivinnuni. P/F Fiskaaling er umskipað sum sjálvstøðugt partafelag. Fiskaaling, saman við øðrum tænastum, sum landskassin fíggar, er týðandi partur av tí karmi, alivinnan hevur at virka undir.

Vinnuframi

Landsstýrið setti í heyst nevnd at arbeiða við arbeiðsskapandi tiltøkum. Nevndin lýsir tær skipanir, sum vóru í gildi og tær ábøtur, sum vóru átroðkandi, og skeyt upp nýggjar skipanir at bøta um møguleikan fyri nýggjum vinnum og útvega fleiri arbeiðspláss. Landsstýrið hevur síðani fingið neyðuga lógar- og reglugrundarlagið til fleiri skipanir. Hetta hevur tikið tíð, men grundarlagið er nú lagt.

Føroysk virki eru smá og hava líftla orku at finna upplýsingar, móguleikar og nýta nógva orku til atgreina verkætlanir. Hetta er tó neyðugt skal skil vera í. Heimild er nú útvegað til ráðgevahjálp og at lýsa hvørjir móguleikar eru og hvør vitan er tøk hjá vinnulívnum.

Nógvar stuðulsskipanir eru tøkar at stuðla royndum at koma í gongd. Summar eru danskar, sum føroyingar hava atgongd til, aðrar føroyskar. Nevndir taka endaliga avgerð, hvør verkætlan fær stuðul. Hjá teimum, sum ætla sær undir nýggj tiltøk, kann vera ringt at vita, hvør skipan hóskar til teirra.

Landsstýrið ætlar tí at samskipa umsitingina av ymisku skipanunum á einum stað, sum skal leiðbeina og málsviðgera umsóknir fyri tær ymisku nevndirnar. Teir nógva móguleikarnir fara at gagna vinnulívnum og tryggja eina góða málsviðgerð av umsóknunum, óansæð stuðulsskipan.

Á nógvum vinnuligum økjum tykist so smátt vend vera kominn í, ella ið hvussu so er tann broyting, at tað ikki nyttar at bíða eftir, at ókkurt hendir.

Eitt ftøkiligt dømi um hetta er, at 15 fyrítøkur bjóðaðu seg fram á Fishing '95 í Aberdeen í mars mánaði í ár. Við stuðli úr grunninum til ídnaðarfremjandi endamál fyriríkaði Menningarstovan føroysku luttøkuna. Hóast vanliga ikki nógv verður selt á einari tilfari messu, so vóru úrslitini so eggjandi, at fleiri fóru niður á World Fishing framsýningina í juni í ár. Á stóru olju- oog frálavinnuframsýningini í Aberdeen í september bjóða 18 fyrítøkur og samtak av fyrítøkum og stovnum sínar tænarastur á sama bási.

Annars eru kanska teir størstu arbeiddsskapandi móguleikarnar í at virka fiskasløg og rávøru vit ikki fyrr hava havt atgongd til. Hetta er umrøtt undir fiskivinnuni.

Vinnulívslóggáva

Síðan 1993 eru danskar vinnulívslógir, við neyðugum tillagingum, settar í gildi í Føroyum. Við hesum er vinnulívslóggávan í Føroyum ájavnt við tað, sum er galdandi í grannalondum okkara og í Evroppu yvirhvur. Hetta merkir í roynd og veru, at føroyskt vinnulív lagar seg til millumlanda kappingarviðurskifti.

Á hesum økjum fer alla tíðina ein dagfóring fram. Mannagongdin er, at danska ídnaðarmálaráðið sendir málini til landsstýrið, sum síðani ger sínar viðmerkingar, áðrenn málið verður lagt fyri lögtingið.

Serliga er at nevna ávísar broytingar í ársroknaskaparlóginu. Eftir teimum broytingum, sum nú eru skotnar upp, verða strangari krøv álögð nevnd og stjórn at lata roknskap rættstundis inn til skrásetingarmynduleikan, sum ger staksýnisroyndir av innkomnum ársroknaskapum, konsernroknaskapum og ársfrágreiðingum fyri at kanna mógulig eyðsýnd brot á ársroknaskaparlóg, partafelagslóg, smápartafelagslóg, lóg um vinnurekandi grunnar ella lóggávuni viðvíkjandi bókfóring. Eisini á øðrum økjum er ætlanin at fremja dagfóringar.

Ídnaðarmál

Landsstýrið hevur sett sær sum ein høvuðssetning at skapa fortreytir fyri at menna ídnaðin her á landi, m.a. við lógini um stuðul til nýggjar vinnur, har veittur verður ein lønarstuðul, sum er 30% fyrsta árið, og sum síðan minkar yvir 4 ár.

Ein trýmannanevnd avger, hvør vinna kemur undir hesa lóg. Stutt sagt kann alt nýtt og ókt virksemi koma undir hesa lóg, sum rættuliga stórir áhugi er fyri.

Roknað verður við, at Framtaksgrunnurin fer at loysa ein part av fíggjngartrupulleikunum til nýggjar verkætlanir. Tað hevur tikið sína tíð at fáa Framtaksstovnin at virka eftir ætlan, men nú skuldu øll viðurskifti verið komin í rættlag, og fyrstu tilsøgnirnar til nýggjar vinnur eru givnar.

Annars verður roynt at fáa útlendingar at gera fløgur í Føroyum, soleiðis at aðrar vinnur enn fiskivinnan verða at dúva uppá.

Landbúnaðarmál

Almenni landbúnaðarpolitikkurin hevur sum aðalmál, at teimum, ið sita við landbúnaðarjörðini, verður álagt at gagnnýta jörðina til marknaðarbúskaparligar treytir við ongum almennum stuðli.

Lóggáva, marknaðarrøkt og vegleiðing v.m. tryggja, at vinnuligt jarðarbrúk kann mennast, soleiðis at náttúruútilfeingið verður røkt og búnaðarvørur verða kappingarførar bæði í góðsku og prísi til nýtslu í Føroyum og til útflutnings.

Til at fylla hesar karmar hevur landsstýrið sett nevnd at gera uppskot um neyðugar lógarbroytingar fyri framtíðar landbúnaðin, m.a. at broyta alla landbúnaðarlóggávuna. Umboð fyri vinnuna eru síðan komín uppí nevndina.

Bygningarnar hjá Royndarstøðini í Kollafirði verða nú leigaðir Búnaðardeplinum. Endamálið er at skapa karmar um felags virksemi hjá almennum og privatum búnaðarstovnum, so teir kunnu virka í felags umhvørvi. Royndarstøðin í verandi líki er niðurløgd, men partur av virkseminum heldur fram viðð almennum landbúnaðarroyndum, so vinnan kann fáa mestu nýttu burtur úr hesi tænastrá.

Ferðavinna

Landsstýrið avgjörði at økja játtanina til Ferðaráð Føroya úr 4,5 mill. kr. upp í 7 mill. kr., so ferðavinnan kundi fáa bestu møguleikar at mennast.

Stóra játtanin hevur økt um virkseimið hjá ferðavinnuni. Við luttøku á messum og vitjan á ferðavinnustovum er samskiptið bæði innan- og uttanlands víðkað. Eisini eru fleiri faldarar gjørdir, sum lýsa Føroyar sum landið við tí óspiltu náttúruni. Nú er fíggjarliga møguligt at náa longur út um heimin og harvið gera fleiri ferðafólk kunnug við landið.

Ferðaráðið flutti tíðliga í summar í stóri høli, sum liggja sera væl fyri, so nú er høgligari hjá ferðafólki at nema sær vitan um landið.

Saman við Landsverkfrøðinginum verða skelti gjørd, sum leiðbeina og vísa ferðafólki á tað áhugaverda á teimum ymsu støðunum um landið.

Lógamál

Uppskot um eina nýggja tryggingarlóggávu er lagt fyri tingið, sum landsstýrið sambært avtalum við donsku stjórnina hevur bundið seg til. Hetta er ein nútímansgering av lóggávuni, so føroysk tryggingarfeløg nú kunnu kappast sínámillum. Uppskotið verður viðgjørt í ídnaðarnevndini sum millumtinganevnd og væntandi verður málið avgreitt í heyst.

Í løtuni verða møguleikarnar at broyta skipanina við heimatrygging av sjómonnum kannaðir so hon verður galdandi fult og heilt, tá sjómenn ikki eru umborð.

Ein arbeiðsbólkur er komín við tilmæli um ferðslulóggávuna, sum væntandi verður lagt fyri tingið í heyst. Annars fáa vit nú føroysk koyrikort, sum Bileftirlitið umsitur.

Rúsdrekkaalógin skal eftir § 25 endurskoðast í ár. Stovnar og áhugafeløg verða biðin um at gera eina meting av, hvussu lógin hevur virkað hesi trý árin, hon hevur verið í gildi, og geva eitt ummæli um hvørjar broytingar eiga at verða gjørdar.

Arbeiðsloysið

Arbeiðsloysið minkar. Í juni mánaða í ár vóru falt 3.588 (18%) arbeiðsleys ímóti 4.146 (20%) somu tíð síðsta ár. At arbeiðsloysisskipanin nú ber seg fíggjarliga, stavar frá minkaða arbeiðsloysinum og fólkaflýtingini.

Lógin um arbeiðsloysissskipan er broytt soleiðis, at útgjaldið varð hækkað úr 67 í 70%, rullandi útgjaldið fall burtur og móguleikin fyri at vera í skipanini varð longdur úr 2 árum upp í 3 ár og 2 mánaðir. At fíggja hesar broytingar vórðu 50 mill. kr. settar á fíggjarlógina fyri 1995. Fyri at skipanin kann bera seg í longdini, krevst økt virksemin í samfelagnum t.v.s. fleiri arbeiðspláss.

Løgtingslógini um arbeiðsloysisstrygging og arbeiðsávísing verður endurskoðað og roknað vereður við, at úrslitið verður lagt fram tíðliga í hesi tingsetuni. Í ár eru 8 mill. kr. avsettar til arbeiðsskapandi tiltøk fyri ung, sum kommunurnar skipa fyri.

Fólkaflýtingin

Fólkaflýtingin er minkað munandi fyrra hálvár 1995 í mun til fyrra hálvár 1994. Netto 230 fólk mótvegis 737 fólki (-69%). Annars er torført at siga nakað um fólkaflýtingina í hesum árinum, tí flestu flyta í summarmánaðunum. Helvtin av teimum 1923 fólki, ið fluttu av landinum í fjør, fluttu í juli og august.

Gongdin tykist tó vera rættiliga greið, mánaða fyri mánaða flyta lutfalsliga færri og færri samanborið við 1994. So líkt er til, at nettofráflytingin í 1995 verður minni enn 600 fólk. Fráflytingin er tó framvegis alt ov stór og er at meta sum ein beinleiðis hóttan.

Almanna- og heilsumál

Skerjingar eru ikki farnar fram á fíggjarlógini á almanna- og heilsuøkinum sum heild. Roynt verður at halda støðið; men rationaliseringar mugu fremjast fyri betringum innan játtanarkarmin.

Í sjúkrahúsvirkinum er játtanin tann sama sum seinastu árin. Settur er ein eygnalækni aftrat, og víðkaða skipanin fer vónandi at virka frá september í ár.

Hildið verður fram at útbyggja konsulentskipanir á serøkjum í samráð við danska heilsuverkið, eitt nú innan barnasálarfrøði.

Suðuroyar Sjúkrahús verður ætlandi liðugt í 1997 og ætlanin er at nútímansgera landssjúkrahúsið.

Landsstýrið setti í vár eina nevnd at kanna og gera ætlanir um broytingar í sjúkrakassa-/sjúkratryggingarskipanini, herundir heilivágsstuðulsskipanini og meting av heilivágskostnaði, og onnur nevnd varð sett at kanna kommunulæknaskipanina, soleiðis at kommunulæknatenastan í útjaðaraøkjunum frammyvir verður tryggjað. Nevndarálitini koma í heyst.

Rammulógini á almanna- og heilsuøkinum kom í gildi 1. juni og tí verður verandi lóggáva endurskoðað og útfyllandi lóggáva fyrireikað. Broytingarnar í forsorgarlógini, sum vórðu gjørdar í fjør, verða somuleiðis endurskoðaðar.

Verkhúsið Virkni á Berjabrekku í Havn, ið lat upp fyrra árið, verður nú sett í fullan rakstur, so hesir framúr góðu karmar um dagtilboð til brekað verða nýttir fullt og heilt.

Ætlanin at útvega búfelagstilboð til evnaveik um landið verður veruleiki, tá búfelagsskapur/umlættingarheim í Vági verður liðugt.

Tørvurin á eldrarøkt verður størri næstu árin. Fleiri smærri eindir við eldrarøkt, sonevndum sambýlum, verða skipaðar. Í ár kemur eitt sambýli í Kollafirði, og næsta sambýlið verður í Vestmanna. Loysn verður eisini funnin til røktarheimini í Sandoynni.

Heilsu- og heimasjúkrasystraskipanin og Heimahjálpin verður undir heitinum Heimarøktin lagdar undir eina leiðslu.

Arbeidsbyrðan á Almanna- og heilsuøkinum er nógv vaksin, og tí er játtanin økt. Tænastustøðið skuldi nú verið betri.

Íbúðamál

Tiltøk at bóta um støðuna hjá sethúsaeigarunum eru sett í verk. Samanlagt ein lætti uppá 700 mill. kr. Rentufrádrátturin, sum kemur øllum sethúsaeigarum við sethúsaskuld til góðar, var hækkaður.

Peningastovnarnir og Húsálansgrunnurin royna at lætta um hjá teimum mest skuldartyngdu sethúsaeigarum. Lán verða umløgð, so skuldin hjá teimum, sum koma undir skipanina, verður skjótari niðurgoldin. Harumframt er rentan á øllum 4. veðrættarlánunum lækkað.

Skúlamál

Løgtingið hevur samtykt nýggjar lógir fyri studentaskúla- og HF-útbúgvina, sum eru dagfórdar m.a. við atliti til upptøktreytunum til hægri lærustovnar, eitt nú í Danmark.

Studentaskúlastipanin er nú valskipan. Næmingarnir kunnu velja tær lærugreindir á teimum stigum, teimum tørvar í framhaldsútbúgvunum. Tann stóra kjarnan av grundleggjandi lærugreinum er varðveitt.

Í ár hava fyrstu HT-næmingarnir fingið hægri tøkniligt prógv, sum er gott grundarlag undir hægri vinnuligari útbúgving ella starvi í føroysku vinnuni.

Sambært fólkaskúlalógini eigur ein undirvísingaraetlan at verða gjørd fyri hvønn fólkaskúla. Við støði í teimum nýggju almennu lesiætlanunum hava nú flestu skúlar gjørt sínar egnu tøkniligu undirvísingaraetlanir, sum eru senda landsskúlafyrisitingini til staðfestingar. Sostatt eru nútímans lunnar lagdir undir alt virksemi fólkaskúlans.

Ein ráðleggjarnavnnd er sett at endurskoða 16 ára gomlu fólkaskúlalógina. Nevndin er komin væl áleiðis. Væntandi verður uppskot lagt fyri løgtingið í hesi setuni.

Landsmiðstøðin fyri undirvísingaramboð hevur 5 ár á baki. Við seravtali við postverkið hava skúlar um alt landið lættari atgongd til undirvísingaramboðini á Landsmiðstøðini. Tøkniligu frambrotini krevja, at lærarar støðugt fáa upplýsing, útbúgving og ráðgeving, og Landsmiðstøðin ein týðandi táttur í hesari menning.

Lógin um lærlingaviðurskifti er broytt soleiðis, at læruplássið fær 75% í lønarendurgjaldi, meðan lærlingurin er í skúla. Tað skuldi givið fleiri lærupláss, bæði í handverksvinnuni og skrivstovuyrkunum.

Maskinmeistaraskúlin er fluttur í nýggj og stásilig høli við Oyggjarvegin. Nú skuldi hølitorvurin verið nøktaður í mong ár.

Lógin um yrkisskúlar og lógin um skúlafyrisiting verða endurskoðaðar.

Grundvøllurin undir allari vísund er gransking. Landsstýrið arbeiðir við uppskoti til lógarverk um granskingarráð, sum m.a. skal ráðgeva landsstýrinum í øllum granskingarspurningum.

Í sambandi við sparingar á figgjarlógini varð skipanin við ferðaískoyti broytt so, at lesandi fáa eitt ferðarendurgjald frá stuðulstovninum fyri heila ella lutvísa ferð millum Føroya og Danmarkar. Stuðullstovnurin yvirtekur umsitingina av teimum gomlu landsstýrislánum til lesandi frá gjaldstovuni.

Nýggi ætlan

Á norðurlandaráðsfundinum í vár bar lögmaður fram áhugaverða ætlan, sum fekk stóra umtala millum norðurlond. Talan er um ein norðurlendskan granskingarstovn innan havklíma og innan gransking av kendum fiskastovnum serliga í útnorðurpartinum av Atlantshavi. Landsstýrið ger nú fyrieikningararbeiðið, og ætlanin er, at stovnurin skal vera í Føroyum, sum vit figgja saman við hinum norðurlondunum.

Mentanarmál

Til tess at lýsa mentanarvirkssemið í Føroyum, seroyðkennini í føroysku mentanini og viðurskiptini hjá listafólki í Føroyum er nevnd nýliga sett at tilevna eitt álit um tryggari karmar í einum framtíðarpolitikki.

Til tess at tryggja, at almennir stovnar hava neyðturviligt fyrlit fyri savnindum sínum, hevur landsstýrið samtykt kunngerð um almenn savnindi og virkssemið hjá Føroya Landsskjalasavni.

Hølisviðurskiptini hjá landsskjalasavninum eru út av lagi, har krevjast munandi ábøtur.

Føroya Fornminissavn hevur havt stóran tørv á hóskandi goymsluhølum. Hesin trupulleikin er nú loystur við keypinum av bygninginum í Hoyvík. Landsstýrið arbeiðir við at endurskoða fornminnalóggávuna.

Glediligt er at ásanna, at heilar tvær kirkjur eru vígdar, síðani hetta landsstýrið tók við. Landsstýrið fer í holt við at nútímsgera kirkjulóggávuna í Føroyum og gera uppskot til nýggja lóg um kirkjuskatt.

Útvarpið fór í fjør undir at endurnýggja FM-sendinetið. Nýggir høvuðssendarar eru keyptir til Húsareyn, Brúnaskarð og Hestín, og er ætlanin at seta teir upp í heyst.

Sjónvarpið hevur tørv á betri húsaviðurskiptum og serliga verður arbeitt við at útvega góð upptøkuhøli.

Kommunumál

Stóri trupulleikin hjá kommununum er kommunuskuldin. Skuldin er uml. 2 mia. kr. froknað KOB og IRE. Eitt ítøkiligt uppskot til avtalu um endurfígging av kommunuskuldini er nú komið á borið og kann endalig avtala um endurfíggingina koma í gildi í heyst. Avtalan er galdandi í 5 ár og fer at geva ein árligan gjaldfríslætta uppá uml. 100 mió. kr.

Eftir kommunalu fíggarætlanunum fyri 1995 varð roknað við skattainntøkum uppá 609 mió. kr. og útreiðslum uppá 654 mió. kr. Men eftir gomlu gongdini higartil í ár verður mettt, at skattainntøkurnar verða uml. 660 mió. kr. Frá 1994 til 1995 hækkaði miðal kommunuskattaprosentið úr 20,4% í 1994 til 21,12% í 1995. Eftir endurfíggingina av kommunuskuldini verður helst møguligt at lækka miðal kommunuskattaprosentið fyri komandi fíggarár nakað, hóast tær kommunurnar, sum eru ringast fyri, ikki eru førar fyri tí.

Landsstýrið legði í vár uppskot til samtyktar fyri tingið at seta nevnd at gera uppskot um nýggja kommunuskipan. Tá viðgerðin í rættarnevndini ikki var liðug, áðrenn seinasta tingseta endaði, samtykti lögtingið, at rættarnevndin sum millumtinganevnd skuldi viðgera málið. Nevndin leggur fram álit í málinum í seinasta lagi 1. oktober 1995.

Orkumál

Umhugsað verður at halda fram við vatnorkuúthyggingini í Nordureysturoy. Verkætlan og kostnaðarmeting verða dagförd og innanlendis fíggingarmøguleikar verða kannaðir. Roknast kann við umleið 30 nýggjum arbeiðsplássum í meðal um árið, meðan úthyggingin fer fram.

Umhvørvismál

Viðvíkjandi umhvørvisverndini hava kommunurnar fingið eftirlitið á staðnum. Neyðugt verður at samskipa og effektivisera eftirlitið. Nevnd er sett at gera uppskot til heildarætlan av umhvørvisvernd fyri Føroyar, og frágreiðing er send landsstýrinum, og heldur fram við viðkaðum arbeiðssetningi.

Samskiptismál

CANTAT-kaðalin í Tjørnuvík er tikin í nýtslu. Hetta gevur stórar møguleikar úteftir. Telefonverkið arbeiðir við at úthyggja netið, har málið er at digitalisera allar Føroyar.

Kannað verður, um möguleiki er fyri at leggja Landsverkfrøðingin og Matrikulstovuna saman. Landsverkfrøðingurin hevur latið úr hondum álit um havnaviðurskipti í samband við oljuvinnu, og stovnurin kannar eisini tørvn á tyrluútbúnaði í hesi vinnu.

Strandfaraskip landsins, sum hevur nærum allan ferðafólkaflutningin og skipaðan farmaflutning um hendi, er komin í fasta legu. Tænastustøðið er lagað til fíggjarligu umstøðurnar, og stovnurin gerst meira sjálfv-
fíggjandi. Flestu flutningsambodini eru tó gomul og slitin, so fløgur verða neyðugar í næstum, skal
tænastustøðið haldast.

Arbeitt verður við at fjarstøðan frá meginlandinum ikki skal vera ein trupulleiki fyri útflutningsvinnuna. Neyðugt er, at hesin flutningur verður skipaður sum ein tænasta fyri vinnulívið.

Undirgrundin

Í 1993 varð farið undir fyrireikingar til eina komandi oljuvinnu á føroyskum øki. Fyrireikingarnar halda fram og miðað verður ímóti, at fyrsta útbjóðingarfarið verður á várið 1997.

Oljuráðleggingarnevndin varð sett í mai í fjør at gera ein undirgrundarlóggávu v.m., sum smaan við aðrari neyðugari lóggávu á økinum verður lögð fyri løgtingið tíðliga í tingsetuni 1996/1997.

Seismisku kanningar, sum byrjaðu í fjør, halda fram og er oljufelagið Western júst við at leggja seinastu hond á henda partin av arbeiðnum. Tá tað er liðugt, eru seismiskar havbotnskanningar, og eitt australskt fel-
ag nevnt World Geoscience, hevur júst fingið løyvi at gera magnetiskar kanningar og laserkanningar við
flogfari.

Áhugin fyri føroyska økinum er rættiliga stórur, og nógv oljufeløg keypa sær nú rett til úrslitini av teimum
forkanningum, sum eru og verða gjørdar.

Samanumtikið kann sigast, at vit ganga eini spennandi tíð í møti. Greitt er at hetta er ein vinna, ið er torfør
at spáa um. Nógv lond og samfeløg hava sett stórar vónir til hesa vinnu uttan at nakað munagott spurdist
burturúr. Tað er í neyðugt, at vit miðvíst arbeiða ímóti at fáa eina oljuvinnu í gongd. Er oljurkiddømi í und-
irgrundini, mugu vit vera til reiðar at taka við avbjóðingunum, bæði politiskt, vinnuliga, mentanarliga, fyri-
sitingarliga og á annan hátt.

Uttanríkismál

Samráðingarnar um landgrunsmarkið Føroya og Bretlands ímillum halda fram. Sum áður nevnt vísa altjóða
oljufeløgini alsamt størri áhuga fyri økinum landanna millum, og tørvurin er stórur at fáa skil á marknavið-
urskiptunum á hesum havleiðum, har tað framvegis er eitt rættiliga stórt havbotnsøki, sum semja ikki er
fingin um.

Hóast nógvar fundir á embætismannastigi, serliga seinastu tvey árinu og samrøður á ráðharrastigi, er lagt
partanna millum. Roynt verður at finna eina samráðingarloysn, so sleppast kan undan triðja parti, altjóða
dómstólinum í Haag. Tað, sum eftir er av 1995, fer væntandi at vísa, um tað fer at eydnast.

Handilsavtalur við øll EFTA-londini vóru avgreiddar í fjør og nú eru skipa handilslig viðurskipti við hesi
lond. Hesa fríhandilsavtalur fevna eisini um fisk.

Trý EFTA-lond gjørdust limir í ES á nýggjárinum. Hetta førði við sær, at sáttmálarnir við hesi lond skuldu
far úr gildi sama dag, og at sáttmáli okkara við ES síðani skuldi broytast til eisini at umfata handilssam-
starvið, ið vit hava við hesi lond.

Av praktiskum orsøkum var í desember 1994 gjørd avtala við ES um, at verandi sáttmálar við Svøríki og
Finnland skuldu halda fram til samráðingar um nýggjan sáttmála við eitt víðkað ES vóru førðar at enda.
Samráðingarnar byrja so skjótt fyrireikingarnar eru av.

Arbeiði í felagsnevndini Føroya-ES er skipað í føstum kørmum, og nøkur úrslit vinnuni til fyrimunar hava spurst burturúr samráðingunum. Tó má ásannast, at verandi handilsavtala innihaldsliga er ov trongur karmur um okkara samskipti við ES í einum heimi, ið er undir støðugari broyting á øllum samfelagsøkjum.

Landsstýrið hevur sett sær fyri at gera nakað munagott við hetta og setti fyrr í ár nevnd at kanna gagnligastu marknaðaratgongdina til europeiska marknaðin. Álitid frá hesi nevnd verður grundarlagið undir einum breiðum orðaskifti um framtíðarviðurskipti okkara við ES.

Ársfundurin í altjóða hvalaveiðunevndini (IWC) í Dublin samtykt eina yvirlýsing um føroyska grindadrápið, sum hevur sera stóran týðning fyri møguleikar okkara at verja okkum móti ágangi.

IWC tók í yvirlýsingini til eftirtektar tað arbeiðið, sum myndugleikar og grindamenn í Føroyum hava gjørt seinastu árin. IWC eggjar føroyingum til:

- at halda fram við at finna aðrar loysnir enn sóknarongulin,
- at seta í verk upplæring í dráphátti við atliti til at stytta um drápstíðina og
- at geva limalondum og fakligum arbeidsbólukum í IWC lut í tilfari um dráphátt.

Henda yvirlýsing kemur í staðin fyri yvirlýsingarnar í 1986, 1992 og 1993, sum beinleiðis áløgdu Føroyum at gera ávísar broytingar í reglunum um grindaveiði, og sum áløgdu Føroyum at geva IWC frágreiðingar um drápháttin.

Yvirlýsingin í ár áleggur Føroyum ongar skyldur móttvegis IWC. Tað einasta, ið IWC eggjar okkum til, er at vera við í fakligum samstarvi í arbeidsbólukum um dráphættir. Tvey tílik hava verið, í 1992 og í ár. Annars eggjar hon at halda fram við arbeiðnum, sum grindamenn og myndugleikar hava gjørt til dagin í dag.

Landsstýrið hevur um NAMMCO sett spurning at gagnnýta døgling. Eitt úrslit av hesum eer, at bannið móti at reka døgling á land er avtikið. Landsstýrið fer nú at seta spurningin í uttanríkisráðgjóðnum um, at bannið fyri døglingaveiðu yvirhøvuð verður avtikið.

Norðurlandasamstarvið

Tá ið tað gjørdist greitt, at tey trý norðurlondini í Finnlandi, Álandi og Svøríki gjørdist limir í europeiska samveldinum, settu Norðurlandaráðið og Norðurlandaráðharraráðið nevnd at kanna og seta út í kortið, hvussu samstarvið skal vera í komandi tíðum.

Tað eydnaðist landsstýrinum at fáa sjálvstøðuga umboðan í hesi nevndini, so nú hava vit fyrstu ferð verið við til at gera av, hvussu samstarvið verður.

Nevndararbeiðið er liðugt, og Norðurlandaráðið tekur endaliga støðu. Men alt bendir á, at Føroyar, Grønland og Áland verða sjónligari í hesum samstarvi.

Útnorðursamstarvið, sum hevur tíggu ár á baki, varð í vá víðkað við Vestur- og Norðurnoregi og eitur nú Norðurlenska Atlantssamstarvið. Høvuðsskrivstovan hjá hesum samstarvi verður verandi í Føroyum.

Landsstýrið ætlr at fáa eina skipaða umsiting av norðurlenska samstarvinum, soleiðis at luttøkan hjá lögtinginum og landsstýrinum verður betri samskipað.

Útlit

At umrøða tað, sum er hent, kann vera áhugavert. Men tað er ikki givið, at hetta loysir framtíðar trupulleikar. Og tað er hetta, vit skulu nýta okkara tíð og orku til frá í dag.

Havandi í huga, at Føroyar í veruleikarnum eru farnar á húsagang og gingu undir hardar treytir, eiga vit at semjast um, hvat vit í felag skulu leggja fram fyri danir í næstu samráðingunum, og hvat vit skulu krevja av teimum.

Samstundis skulu vit innanhýsis semjast um, hvat vit skulu gera fyri at vinna aftur ein part av tí álití, feroyingar fyrr høvdu uttanlands.

Eg eri fullvísur í, at almennu vitjanirnar úr Danmark eru munagóð stig á leiðini. Vit eiga at halda fram á hesi leið. Samskiptið við útlendsku stórfeløgini í oljuvinnuni kunnu, um rætt verður atborið, eisini verða okkum til fyrimuns.

Vit verða eisini noyddir til at tryggja okkum, at umsitingin av okkara fiskastovnum, í styttri og longri áramál, fer fram á ein hátt, sum gevur álit, bæði heima á landi og í útlandinum.

Vit mega tryggja okkum, at fíggarpolitikkurin, fiskivinnupolitikkurin og okkara lóggáva sum heild, verða fylgd og lögð soleiðs til rættis, at vinnan og kravánararnir hava álit á politikkinum.

Eg havi ávíst, at tað hevur eydnast okkum at venda afturgongd til framgongd. Hetta er ein sannroynd, sum allir feroyingar eru greiðir um.

Men hetta merkir tó ikki, at vit eru komin á mál. Vinnan er ikki komin uppundan aftur. Almenna økið er ikki dagført til støðið, sum tað eigur at vera á. Borgarin kennir seg ikki hava fingið rímulig livilíkindi, hvørki tá ið ræður um skattastrýst, fíggarligan tryggleika ella arbeiðsmøguleikar.

Fyri at framgongdin skal kunna standa við og mennast er neyðugt, at føroyskir politikkarar ásanna tann veruleika, at samfelagið hevur fingið ein skelk.

Vit mega í felag ásanna, at ongar skjótar og lættar loysnir eru tøkar, og at tað er neyðugt í felag at leggja til rættis ein miðvísan politikk fyri framtíðina, sum fet fyri fet byggir upp aftur tað fíggarliga grundarlagið undir okkara samfelagi, sum í størst móguligan mun minnir um ta støðuna, sum var, áðrenn vit mistu búskaparliga fótafestið.

Sitandi landsstýrið fer at rudda slóð fyri einum samfelagi við meira fjøltáttadum vinnuvegum, so samfelagnum verður tryggjað støðuga framgongd.

Eg fari at enda at heita á Føroya Løgting – bæði samgongu og andstøðu – um stuðul til hetta arbeiðið.

Góða ólavsøku.